

LARS NORD

Drevjournalistikens drivkrafter och dynamik

LARS NORD

Drevjournalistikens drivkrafter och dynamik

Institutet för mediestudier
Norra Benickebrinken 2, 111 31 Stockholm
Telefon: +46-(0)8-656 78 30
info@mediestudier.se www.mediestudier.se

Drevjournalistikens drivkrafter och dynamik
Lars Nord

© Författaren och Institutet för mediestudier
Utgivare: Institutet för mediestudier
Produktion: eddy.se ab, Visby 2014
Tryck: eddy.se ab, Visby 2014
ISBN 978-91-85333-60-8

Innehåll

Drev från botten till toppen	5
”Statsråden och dreven” – 13 år efteråt	9
Alla dessa drev som kom och gick	14
Vad driver dreven i framtiden?	18
Till sist	21

Drev från botten till toppen

Det är den giftiga bottenfärgen och den knarkstraffade toppmannen som gör att vice statsministern hamnar i blåsväder direkt. Knappt har miljöpartiets språkrör Åsa Romson hunnit tillträda posten som miljöminister och vice statsminister hösten 2014 förrän medierna kan rapportera att hennes man en gång köpt miljöfarlig bottenfärg till deras båt. I samma veva kommer nyheten att en miljöpartistisk ”topptjänsteman” i statsrådsberedningen en gång har dömts för knarksmuggling. Även om dessa båda händelser nu inte handlar om vad Romson själv har gjort så ifrågasätts hennes politiska omdöme i nyhetsmedierna och berättelserna spinner vidare med stor kraft i sociala medier. Det räcker inte längre med att själv göra rätt, också personer i omgivningen måste undgå att göra fel. Och en viss typ av fel kan upphäva allt positivt som gjorts i en politikerkarriär.

Politiska toppositioner är känsliga för personliga misstag och tillkortakommanden. Lik i lasten är förstås aldrig någon bra början. Ett nytt statsråd i Sverige får därför regelmässigt – efter att först ha berättat allt för regeringsbildaren – också använda en del av sitt första möte med medierna för att deklarerat förekomsten av eventuella ”skelett i garderoben”. Ibland spontant, ibland på en direkt fråga, redogör den nya makt-havaren för tidigare fortkörningsböter, haschrökning i tonåren eller bristande inbetalningar av radio- och tv-avgiften. Skälet är enkelt: bättre förekomma än förekommas, också när det gäller mindre allvarliga förseelser. Risken att dessa förhållanden snabbt upptäcks av medierna och blir till en stor nyhet är nämligen mycket stor, och spåren från tidigare politiska ”affärer” förskräcker.

Maria Borelius var utrikeshandelsminister i den första regeringen Reinfeldt under åtta dagar 2006, Cecilia Stegö Chilò var kulturminister i samma regering i tio dagar samma höst och Håkan Juholt var social-

demokratisk partiordförande i tio månader 2011–2012. Deras korta politiska karriärer i den politiska toppen är också nära förknippade med begreppet ”mediedrev”. I samtliga fall hängde nämligen deras avgång samman med avslöjanden i medierna och hård kritik mot deras agerande. Borelius hade haft svart hemhjälp, Stegö Chilò hade låtit bli att betala radio- och tv-avgiften och Juholt hade fått för mycket ersättning av riksdagen för sitt boende (samt därutöver gjort flera kontroversiella uttalanden i olika frågor under lång tid). Den omfattande medieuppmärksamheten under den mest intensiva perioden har av Juholt själv beskrivits på följande sätt:

Jag ställde ner kaffemaskinen på golvet så att jag skulle kunna krypa ut till köket och göra kaffe, för att det stod folk runt omkring mig och fotograferade både fram- och baksida, filmade och fotograferade rakt in i min lägenhet. Vi släckte, mörklade och kröp sedan mellan vardagsrum och kök för att göra kaffe. (*Håkan Juholt i Fredrik Lobergs bok Utmanaren – vad var det som hände?*)

Men frågan är om detta mönster i mediebevakningen är generellt. Vissa politiska förhållanden – och särskilt vissa politiker – verkar nämligen inte alls påverkas av sensationella avslöjanden i medierna. Några dagar före riksdagsvalet 2014 toppade Sveriges Radios Ekoredaktion sina sändningar med uppgifter om att Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson satsat stora summor pengar på spelande på nätet. Nyheten fick inget större genomslag i valrörelsens slutspurt och betraktades av flera konkurrerande redaktioner som politiskt ointressant. Förrre utrikesministern Carl Bildt var under delar av sin åttaåriga ämbets tid utsatt för omfattande kritisk granskning för sina affärsintressen i oljebranschen i Ryssland och Östafrika. Inget av dessa fall fick karaktären av mediedrev, även om Åkesson själv efter valet anförde mediebevakningen som ett av flera skäl till sin utbrändhet. Mediedrev förefaller därför tämligen slumpmässiga. Tobias Billström hade till exempel inte heller betalat radio- och tv-avgiften när han tillträdde som minister 2006 men blev kvar som statsråd i åtta år.

Frågan om varför medierna i vissa fall lyckats driva fram politiska skandaler, och vilka mekanismer som ligger bakom denna drevjournal-

listik, är därför högtintressanta att diskutera. Dels för att de säger något om den politiska journalistikens makt, drivkrafter och roll, dels för att de säger något om mediernas förmåga att klara av den kritiska och oberoende granskning som de flesta anser är nödvändig i en öppen demokrati. Få ifrågasätter förmodligen mediernas grundläggande granskande roll, men däremot finns det skilda uppfattningar om hur långt medierna bör gå i denna granskning, och om var gränsen går mellan relevanta avslöjanden om maktmissbruk och mer sensationsdrivna spekulationer om privatlivet.

Varför blir då mediedreven ofta så stora nyheter? En grundläggande förklaring är att det journalistiska berättandet om inflytelserika personers normöverskridanden – att göra eller säga något som är olagligt, anses omoraliskt eller olämpligt – per definition har ett givet nyhetsvärde. Det beskriver i allmänhet ett händelseförlopp som på många sätt är i samklang med en väl etablerad nyhetsdramaturgi: där finns ett överraskande avslöjande, en uppföljning med uppseendeväckande tystnad, därefter förnekanden, undanglidanden eller erkännanden, en möjlighet till kommentarer från ett stort antal andra inflytelserika aktörer och i de flesta fall en avslutande dramaturgisk höjdpunkt kring den nu skandalomsusade personens sannolika avgång. Politiska affärer och skandaler ger rubriker när de avslöjas, och skandaler har en tendens att generera fler rubriker så länge de pågår och nya detaljer och skeenden blir kända efter hand.

Men drevjournalistikens genomslag har sannolikt inte bara att göra med journalistikens innehåll och form, utan även med dess normer och rutiner. Mediedrev kännetecknas också av att de olika redaktionernas bevakning av händelsen är mycket likartad och följer samma mönster. Förloppets intensitet förstärks genom en intensiv mediebevakning där medierna ofta samspelar med varandra. Den massiva omfattningen av bevakningen och dess gemensamma fokusering på vissa utvalda aspekter av händelseförloppet förstärker en entydig bild av en ”affär” eller skandal, och mediedreven får därför stor betydelse för hur denna uppfattas och värderas av allmänheten.

Begreppet mediedrev tycks dock vara mer vanligt i svenska, och i viss mån nordiska, sammanhang än i den internationella medieforskningen

där begrepp som ”media hunt” knappast förekommer alls.¹ Begreppet mediedrev har definierats lite olika i olika sammanhang, men kan i stort sägas beskriva en situation med en ”*omfattande och ensidig mediebevakning av ledande medier och journalister av en person, organisation eller institution med anledning av ett normöverskridande och där utgången av förloppet är oviss*”. Det förfaller också som om uttrycket ”mediedrev” blivit allt vanligare i den allmänna svenska debatten. Mellan åren 2000 och 2005 noterades 120 träffar på detta ord i databasen Mediearkivet, medan samma sökning för perioden 2005–2010 resulterade i 1 004 träffar.²

Avsikten med denna text är att diskutera drevjournalistikens utveckling och drivkrafter i Sverige. Det sker genom att översiktligt granska några fall av mediedrev som ägt rum under de senaste decennierna, och genom en översikt över andra undersökningar som gjorts på detta område. En viktig fråga här är om ny kunskap tillkommit om hur mediedreven utvecklas och om särskilda egenskaper hos politiker, som till exempel kön eller partitillhörighet, har betydelse för drevjournalistiken. Därefter förs en diskussion om huruvida förändrade villkor för journalistiken har påverkat förekomst och inriktning vad avser vår tids mediedrev.

---

¹) Allern, S. & Pollack, E. (red.) (2012). *Scandalous! The Mediated Construction of Political Scandals in Four Nordic Countries*. Göteborg: Nordicom.

²) Hammerlin, M.-M. & Jarlbro, G. (2014). *Kvinnor och män i offentlighetens ljus*. Lund: Studentlitteratur.

”Statsråden och dreven”

– 13 år efteråt

De grundläggande frågorna kring mediedrev är i hög grad aktuella idag, och samma frågor kunde också resas 2001 i samband med att Institutet för mediestudier publicerade forskningsrapporten ”Statsråden och dreven”.³ Rapporten var en av de allra första studierna i Sverige som diskuterade begreppet mediedrev och den jämförde mediernas bevakning av två socialdemokratiska justitieministrars fall: Ove Rainers skatteplanering 1983 och Laila Freivalds omvandling av sin hyresrätt till bostadsrätt 2000. Ingen av ministrarna begick något fel i juridisk mening, men deras privata agerande ifrågasattes kraftfullt då det inte ansågs förenligt med grundläggande socialdemokratiska värderingar.

Den empiriska jämförelsen av mediebevakningen av de två fallen visade att omfattningen av Rainer-affären gjorde det befogat att tala om mediedrev, men knappast inriktningen av bevakningen eftersom flera olika aspekter av händelsen (politiska, ekonomiska, moraliska) gavs stort utrymme. I fallet Freivalds var bilden snarast den motsatta: bevakningen var inte särskilt omfattande sett över tid, men med en ensidig fokusering på moraliska aspekter under den korta, intensiva fasen.

Rapporten avslutades med en diskussion om huruvida mediebevakningen vid de två händelserna varit rimlig och motiverad när det handlade om politiska personer vars privata handlingar på något sätt kunde sägas stå i i strid med deras politiska övertygelse eller ideologi. Slutsatsen var att en sådan bevakning i stort kunde anses motiverad, men att den ändå varit behäftad med vissa brister:

---

³⁾ Nord, L. (2001). *Statsråden och dreven. Rainer-affären 1983 och Freivalds-affären 2000*. Stockholm: Institutet för Mediestudier.

Samtidigt är det svårt att frigöra sig från intrycket att den våldsamma omfattningen av Rainer-bevakningen och den ensidiga inriktningen av Freivalds-rapporteringen också hade sin grund i vissa journalistiska tillkortakommanden och att de innebar en förvriden bild av den politiska verkligheten. (*Statsråden och dreven*, s. 65)

Bevakningen av de två statsrådets privatekonomiska agerande var framförallt motiverad av att de båda agerade på ett sätt som ansågs stödjande för den socialdemokrati de representerade. Men journalistiken blev för tjugig i fallet Rainer, då nyheten dominerade i flera veckor utan att något egentligt nytt tillfördes historien. När det gällde Freivalds handlade de journalistiska bristerna om ett ensidigt fokus på den enskilda personen och de privata förhållandena.

Vissa grundläggande frågor kring existensen och innebörden av begreppet mediedrev förefaller vara lika aktuella idag som förr. Samtidigt är det orimligt att tro att synen på relationen mellan politik och medier inte påverkas av en snabbt föränderlig omvärld. Jämförelsen mellan Rainer och Freivalds omfattade en tidsperiod på 17 år då förutsättningarna för politiken (kommunismens sönderfall, EU-medlemskap), men framförallt medielandskapet (avreglering, ny teknik), förändrades radikalt. De 13 år som gått sedan dess har präglats av ännu större förändringar vad gäller förutsättningarna för politik och medier och villkoren för den politiska journalistik som är central för förståelsen av denna relation.

Något förvånande har dock frågan om mediedrev inte blivit föremål för någon uppsjö av genomgripande medievetenskapliga studier i Sverige. Ett fåtal undersökningar har förvisso gjorts på området, men forskningen får fortfarande sägas sakna ett självklart standardverk i vårt land. I den internationella litteraturen är dock området bättre belyst, och några jämförande studier om mediedrev och politiska skandaler i medierna finns därtill sedan några år tillbaka publicerade på nordisk nivå.⁴

---

⁴) Allern, S. & Pollack, E. (red.) (2009). *Skandalenes markedsplass. Politikk, moral og mediedrev*. Bergen: Fagbokforlaget.

Mediedreven som fenomen har ändå diskuterats flitigt i den svenska samhällsdebatten. Begreppet fick sannolikt sitt absoluta genombrott i vårt land i samband med den hittills mest uppmärksammade politiska affären i Sverige: Mona Sahlins privata nyttjande av regeringens kontokort och hennes sorti från ett möjligt partiledarskap/statsministerpost 1995. I samband med den affären debatterades begreppet mediedrev flitigt, och då liksom nu handlade kritiken inte så mycket om mediernas rätt att granska makthavare, utan mer om det sätt på vilket denna granskning genomfördes. Mediernas agerande kommenterades också av huvudpersonen själv vid den välbesökta presskonferensen hösten 1995:

Vad har ni i medierna ägnat er åt de här dagarna? Ja ni har granskat en politiker som kunde bli en partiledare, det är helt okej, det skall ni göra. Men på vilket sätt har ni gjort det? Jag har visat här åtminstone två fall där ni har struntat i att gräva tillräckligt djupt. Var det för att ni visste att grävde ni tillräckligt djupt så var inte skattegrejen ngonting? trott på mig när jag sade, att det här kontokortet, de5 kanvisste att grävde ni tillräckligt sdjupt sp var inte skattegåonting? Hade ni trott på mig när jag sade, att det här kontokortet, det kan inte stämman, men ni trodde inte på mig, ni grävde heller inte och gjorde inte det jobb ni borde ha gjort. På vilket sätt har ni jobbat och vilka proportioner har det fått? Det är upp till er att svara på. (*Mona Sablin, presskonferens 1995-10-16*)

I samband med den så kallade Sahlin-affären diskuterades för första gången på allvar hur medierna bevakade den här typen av dramatiska händelser. Det gällde gränserna mellan offentligt och privat, allmänintresse och spekulationer och det gällde konsekvenserna av att alla medier skildrade och kommenterade händelseförloppet på ett likartat sätt. Åtskilliga publicistklubbsdebatter och mediekritiska artiklar och inlag har sedan dess ägnats frågan om granskningen av en viss offentlig person vid ett visst tillfälle har varit rimlig och relevant eller överdriven och sensationsinriktad.

Drevjournalistiken har knappast kritiserats för att den uppmärksammat skandaler i sig. De flesta finner den högst motiverad när flagrant maktmissbruk uppdagas, eller när en politiker säger en sak i offentligheten och en helt annan bakom ”skål och vägg” eller i en dold mikrofon

som i Uppdrags Gransknings valstugereportage 2002.⁵ Däremot finns ofta invändningar kring den samlade mediebevakningens ensidighet och avsaknad av självständig kritisk granskning. Frågor som brukar resas i dessa sammanhang är om mediernas avslöjande får rimliga proportioner, garanterar en allsidig belysning av händelsen, låter alla inblandade komma till tals, är tillräckligt källkritisk mot olika parter eller klarar av att balansera fakta om vad som hänt och spekulationer om framtiden.

Begreppet mediedrev får anses etablerat i den offentliga debatten som en generell beskrivning av en närgående journalistik som är för ensidig och går för långt. Begreppet har knappast någon positiv innebörd, utan ställs i stället – av både politiker och journalister – mot det allmänt accepterade ”kritisk granskning” som till och med återkommer när regering och riksdag definierar mediernas roller i den svenska demokratin. Drevjournalistiken är inte alltid lätt att definiera, men kanske enklast att ställa mot sin motsats: det kritiskt granskande idealet. Granskningen uppfattas som självständig och substantiell, dreven som sensationsdrivna och skandalfixerade. Granskningen tar sikte mot det samhällsrelevanta och mot eventuellt maktmissbruk, medan dreven mer intresserar sig offentliga personers moraliska och privata agerande.

Skillnaderna behöver nu inte vara så stora. Det som från början avslöjas som ett enstaka privat porrklubbsbesök av en politiker kan i förlängningen mynna ut i en omfattande kommunal muthärva. Granskningen och dreven går också ibland hand i hand. Watergate-affären och Bofors-affären kan sägas uppfylla drevkriterierna, men omtalas som granskning eftersom få ifrågasätter dessa avslöjanden. Även om alla talar sig varma för granskning och ingen försvarar drev, är det ingen önskvärd utveckling om rädslan för drevjournalistik skulle reducera viljan till granskning. Den risken finns om alla former av mer aggressiv nyhetsjournalistik avfärdas som drevjournalistik. Drev är inte alltid per definition något negativt. Det finns avslöjanden och skandaler som mår mycket väl av att de sprids i så många medier som möjligt till så många människor som möjligt.

---

⁵⁾ Johansson, B. (2006). *Efter valstugorna. Skandalstrategier och mediemakt*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.

Då och då hör vi också offentliga personer beklaga sig över oönskad medieuppmärksamhet med konstaterandet att ”mediedrevet går”. Det har närmast blivit en reflexmässig försvarsstrategi att förklara sig utsatt för ett ”drev” i syfte att vinna sympati, eftersom begreppet syftar på en överdriven och orättfärdig journalistisk bevakning. Någon gång kan också denna kritik vara befogad. Ibland är iveren att hitta oegentligheter större än motiverat, och triviala händelser blåses upp till mediestormar. Det finns exempel på lokalpolitiker som ställer in studieresan till Bryssel eller London av oro för att inte klara av debatten på hemmaplan där utgifter av det här slaget alltid ifrågasätts och väcker allmän indignation. Men samtidigt är det betydligt vanligare att mediedrevs-etiketten används för att försöka vrida det granskande vapnet ur händerna på journalisterna i kampen om allmänhetens bild av verkligheten. Detta vapen kan vara effektivt eftersom medborgarnas värdering av journalistisk granskning inte alls är lika hög som journalisternas.

Alla dessa drev som kom och gick

I en av de allra första svenska mediestudierna av drevjournalistik kringledande personer – *Sensationsjournalistik eller nödvändig granskning?* – försökte Stig Hadenius och Lennart Weibull 1990 följa mediebevakningen av tre affärer: den nye justitieombudsmannen Per Anclow som tidigare dömts för ringa misshandel, riksdagsmannen Christer Nilsson som kört bil alkoholpåverkad och bankchefen Jacob Palmstierna som inte uppgett en hyra långt under marknadsnivån som en löneförmån.⁶

Författarna konstaterade att mediebevakningen i alla dessa tre fall snarast handlade om en uppmärksamhet kring personen, än om en granskning av deras roll i offentligheten. De ställer vidare frågan om det var medierna själva eller andra politiska intressen som låg bakom bevakningen. I stort ifrågasätter de båda forskarna föreställningen att bevakningen var exempel på en professionell och självständig journalistik.

För att de tre affärerna kunde utvecklas till ”affärer” krävdes enligt forskarna att nyheten först kom från en stor och betrodd nyhetsredaktion och sedan beskrevs på ett likartat sätt i andra medier, med ett särskilt fokus på personernas privatliv och att alla medier bevakade händelserna utifrån identiska perspektiv utan att gå tillräckligt på djupet. Författarna avslutade sin rapport:

Det finns många belägg för att journalisterna jagat i flock och endast i få fall lyckats finna egna nyheter eller självständiga vinklar. (*Hadenius & Weibull, 1990, s. 96*)

Medieforskningens intresse för begreppet mediedrev har sedan dess mestadels varit begränsat till enstaka fallstudier. Jämförande forskning saknas även om belägg finns för att de svenska medierna i likhet med

---

⁶) Hadenius, S. & Weibull, L. (1990). *Sensationsjournalistik eller nödvändig granskning?* Stockholm; SiM-rapport.,

andra nordiska länders medier uppmärksammat fler skandaler de senaste decennierna än under tidigare perioder. Jämförelsen visade också att mediebevakningen av dessa skandaler till stor del inriktades mot enskilda personer och deras normöverskridanden, snarare än att uppmärksamma den politik de stod för eller den organisation eller institution de företrädde.⁷

I de innehållsanalyser av valrörelsejournalistik som regelbundet görs i Sverige finns dock ingen klar ökning av utrymmet kring politiska skandaler eller affärer. Under perioden 1998–2014 låg andelen skandalgestaltningar på i snitt knappt tio procent av det totala innehållet i de ledande dagstidningarna och tv-nyhetsprogrammen. En avvikelse var dock valrörelsen 2006 då andelen ökade till 20 procent, vilket främst kan förklaras av den så kallade ”dataintrångsskandalen”, då det visade sig att ledande folkpartister haft kännedom om att partiarbetare lyckats komma åt Socialdemokraternas interna datanät.⁸

En systematisk jämförelse mellan norska och svenska mediers bevakning av ett antal politiska affärer har också visat på den betydelse den kommenterande journalistiken har för att hålla ”liv” i mediedreven.⁹ De politiska kommentatorerna fungerade i stort som pådrivare och iscensättare av det aktuella skeendet. Vidare var de särskilt inflytelserika i sitt samspel med nyhetsjournalistiken och när skandalen gestaltades på samma sätt i nyheter och analyser. Slutligen visade jämförelsen att det hade viss betydelse för utgången om de politiska kommentatorerna i ledande medier var eniga i sina omdömen eller inte. Utbredd enighet ledde vanligen till politiska förändringar, medan motstridiga kommentarer snarare öppnade väg för ett gradvis ifrågasättande av drev- och skandaljournalistikens mekanismer.

---

⁷⁾ Allern, S., Kantola, A., Pollack, E. & Blach-Örsten, M. (2012). Increased Scandalization. Nordic Political Scandals 1980–2010, I: Allern, Sigurd & Pollack, Ester (2012). *Scandalous! The Mediated Construction of Political Scandals in Four Nordic Countries*. Gothenburg: Nordicom. s. 29–50.

⁸⁾ Strömbäck, J. & Nord, L. (2013). Kampen om opinionen. Politisk kommunikation under svenska valrörelser, Stockholm: Förlag. Data från 2014 redovisade vid preliminär resultatredovisning i riksdagen 2014-11-05.

⁹⁾ Nord, L., Enli, G. & Stúr, E. (2012). Pundits and Political Scandals. A Study of Political Commentators in Norway and Sweden, I: Allern, S. & Pollack, E. (2012). *Scandalous! The Mediated Construction of Political Scandals in Four Nordic Countries*. Gothenburg: Nordicom.

Journalisters personliga egenskaper har stått i centrum för en finsk studie av mediedrev.¹⁰ I denna framhölls betydelsen av rådande journalistiska professionella värderingar för hur skandaler uppfattades och rapporterades i medierna. I detta fall undersöktes de finska journalisternas attityder till en skandal rörande bristande redovisning av ekonomiskt stöd till politiker i samband med valkampanjer. Resultatet visade att de äldre journalisterna uppfattade denna händelse som överdriven och uppblåst i medierapporteringen, medan de yngre såg den som ett viktigt och genombrott för förändringen av finländsk politisk journalistik från partiberoende till ökad självständighet. Redaktioner dominerade av journalister i olika åldrar, och med olika värderingar, tenderade därför att ge olika utrymme och uppmärksamhet till den aktuella händelsen.

En aspekt av drevjournalistiken som med tiden fått allt större uppmärksamhet handlar om huruvida medierna behandlar män och kvinnor olika i samband med politiska skandaler. Frågan har på nytt väckts i samband med den nya rödgröna regeringens tillträde efter valet 2014. Utöver de inledningsvis nämnda exemplen rörande Åsa Romson har mediebevakningen av den nye kulturministern Alice Bah Kuhnke diskuteras. I en ledarkrönika i Aftonbladet den 29 oktober 2014 menar Eva Franchell att nya kvinnliga ministrar regelmässigt mobbas i medierna:

Kvinnliga ministrar förväntas vara godhjärtade och därför döms de så mycket hårdare än sina manliga kolleger. Alice Bah Kuhnke pressas på kulturpolitiken och hennes intervjusvar snurrar just nu som skämt på nätet. Men har någon journalist pressat Gabriel Wikström om sjukvårdspolitiken eller Ibrahim Baylan om energipolitiken? De är nybörjare båda två och skulle säkert kunna lämna underhållande bidrag till sociala medier om någon bara frågade. Men vi skrattar hellre åt kvinnor.

Påståendet får ett visst stöd i medieforskningen. En systematisk studie av innehållet i svensk dagspress kring politiska skandaler konstaterade bland annat att kvinnor i dessa situationer föreföll ha ett större nyhets-

---

¹⁰⁾ Kantola, A. (2012). Warriors for Democracy: Scandal as a Strategic Ritual of Journalism, I: Allern, S. & Pollack, E. (2012). *Scandalous! The Mediated Construction of Political Scandals in Four Nordic Countries*. Gothenburg: Nordicom.

värde, och fick väsentligt mer uppmärksamhet, än män och att medierna fokuserade mer på person än på sak när kvinnor var inblandade i skandaler, jämfört med när män var det.¹¹ I en annan undersökning analyserades dagspressens bild av Socialdemokraternas tidigare partiledare Mona Sahlin vid olika tillfällen under perioden 1995 till 2010.¹² Resultatet visade att hennes personliga egenskaper fick större utrymme än hennes politiska arbete och att rapporteringen var full av könsmarkeringar, framförallt under den politiska skandal 1995 som kom att kallas Toblerone-affären.

Jämförelserna mellan hur affärer och skandaler bevakades förr och nu i svenska medier uppvisar både likheter och skillnader. Samtidigt som enstaka händelser kunde få stor och utdragen uppmärksamhet förr, fanns ofta fler dimensioner i mediebevakningen. De samtida mediedreven förefaller att vara mer ensidiga och kraftfulla – och inte minst förstärkas i dynamiken mellan nyhetsmedier och sociala medier – men skandalcykeln tenderar också att ha förkortats. Nyheters ”åldras” snabbare, och ersätts av nya händelser i allt snabbare tempo.

---

¹¹) Bromander, T. (2012). *Politiska skandaler? Behandlas kvinnor och män olika i massmedia?* Växjö: Linnaeus University Dissertations. Nr. 107.

¹²) Hammerlin, M. & Jarlbro, G. (2014). *Kvinnor och män i offentlighetens ljus*.

Vad driver dreven i framtiden?

Två nya utvecklingstendenser förefaller i detta avseende vara särskilt värdefulla att belysa: dels den professionella kommunikationens utveckling, dels framväxten av internet och sociala medier.

Det har skett en snabb expansion på PR- och lobbyområdet, med en utveckling av en stark påverkansbransch och strategiska kommunikationsperspektiv inom både privat och offentlig verksamhet. Framgångsrik, väl planerad och professionell kommunikation har blivit helt nödvändig i en allt mer medialiserad demokrati där medierna blivit samhällets viktigaste opinionsmässiga arena. Det tydligaste tecknet är allt mer strömlinjeformade och medietränade politiker, men generellt har all samhällelig kommunikation i Sverige professionaliserats (experter med särskilda kunskaper, metoder etc.) Det finns skäl att anta att denna utveckling också påverkar nyhetsjournalistiken i olika riktningar.

Den växande PR-industrin har utvecklat mer eller mindre standardiserade krishanteringsstrategier. Inte sällan innehåller dessa rekommendationer att den utsatte genast ska lägga alla sina kort på bordet och ”göra en pudel” för att få bort frågan från agendan, eller svara med statistiskt ”inlärd” svar för att undvika oönskat ”spinn”. Gjort på ett effektivt sätt kan sådana kommunikationsstrategier ibland hejda ett skandalförlopp och döda intresset för fortsatt mediebevakning av frågan. Men det finns också en risk att utstuderat smart krishantering ifrågasätts och att insatserna snarast blir opinionsmässigt kontraproduktiva. Bosse Ringholms Ahlenius-kommentarer och Maud Olofssons Nuon-intervju tillhör de tillfällen då ledande politikers metod att ”tala ut genom att ta om” sannolikt bara ökat skepsisen kring deras agerande.

Mediedreven kan i en mening antas minska på grund av denna PR-utveckling, eftersom politiska och ekonomiska maktcentra generellt förbättrat sin förmåga att parera – och till och med desarmera – hotande skandaler genom omsorgsfullt valda reträttstrategier (som ”pudlar” och

”förlåt mig”-turnéer). Men utvecklingen kan också antas ha inneburit nya drev, eftersom den mer professionella kommunikationen även kan ha i syfte att läcka graverande uppgifter om politiska motståndare. Utan att ha några empiriska belägg, förefaller det inte vara fullt så många maktavare som tvingas avgå nu som förr men däremot verkar det uppstå fler ”affärer” än tidigare som inte utvecklas på ett lika dramatiskt sätt. Mediernas intresse förefaller svalna fortare, dels för att krishanteringen är mer utvecklad idag hos den som är i centrum för händelsen, dels för att nyheters livslängd är kortare på grund av den konstanta digitala publiceringens krav.

Med framväxten av internet, och kanske framförallt den ökade användningen av sociala medier, har helt nya arenor för den offentliga debatten skapats där vem som helst kan delta från egen plattform med vilka åsikter som helst om vilka företeelser som helst. Sverige är ett av de länder i världen som har flest bredbandsuppkopplade hushåll, och ligger också i topp när det gäller användningen av sociala medier som Facebook, Twitter, YouTube och Instagram. Inte heller denna utveckling är utan betydelse för nyhetsjournalistiken.

När det gäller skandaler och sk affärer talar mycket för att de passar särskilt bra i den digitala mediemiljön och ofta attraherar läsare på nyhetssajterna. Det handlar dock inte bara om att ursprungsnyheten ofta är sensationell och dramatisk i sig, utan också om att skandaler genererar naturliga kommentarer, kritik och uppföljningar som ”förlänger” nyhetens livslängd i medieflödet. Att vara först med en nyhet har blivit allt svårare, men att vara först med någons åsikt om en nyhet är betydligt lättare. Detta är en utveckling som på senare år ytterligare förstärkts av nyhetsmediernas allt mer systematiska samspel med sociala medieplattformar.

Mediedreven i de stora nyhetsmedierna kan därför antas öka i omfattning och intensitet, dels för att fler avslöjanden och skandaler kommer fram i sociala medier, dels eftersom stora nyheter får ”spin” och en rad uppföljningar i sociala medier. Men det finns också en alternativ möjlighet att antalet mediedrev minskar om rykten som sprids på sociala medier snabbt vederläggs och därmed inte kommer vidare och får större genomslag.

Sociologen och kommunikationsteknologiforskaren Manuel Castells menar att internetbaserad kommunikation bidrar till en ökning av antalet politiska skandaler av framförallt två skäl.¹³ Först för att traditionella nyhetsmediers grindvaktsfunktion blir mindre viktig då andra digitala publiceringsformer existerar parallellt med dessa medier. Därmed kommer nya uppgifter lättare ut och påverkar också de traditionella medierna. Så var till exempel fallet i Clinton/Lewingsky-affären som först avslöjades i det elektroniska nyhetsbrevet the Drudge Report. För det andra innebär det digitala medielandskapet att alla uppgifter som publiceras någonstans sprids mycket lättare än förr. Det gäller både dramatiska avslöjanden om maktmissbruk och rent skvaller utan någon som helst grund. I denna allt hårdare konkurrens om publiken får också sensationella skandaler en stor betydelse. De publiceras ofta mer lättvindigt i kommersiella medier och på olika nätsajter och sprids sedan vidare i mediasystemet och på sociala medier. Uppgifterna kan vara byggda på rykten, men den omfattande spridningen gör ändå att traditionella nyhetsmedierna ser sig benägna att publicera uppgifterna eftersom de redan är kända av så många.

---

¹³⁾ Castells, M. (2009). *Communication Power*. Oxford: Oxford University Press.

Till sist

Mediernas roll i samband med skandaler och politiska affärer är tydlig. I en tid då de flesta människor får sin bild av vad som händer i samhället från medierna, kan drevjournalistiken få stor opinionsmässig betydelse. De avvikelser och normöverskridanden som utmärker dessa händelser är i hög grad nyhetsvärda, och i det samtida digitala medielandskapet finns stort utrymme för de reaktioner och spekulationer som ökar intresset för skandalen. I drevjournalistiken finns ofta en inneboende logik som på iscensätter händelseförloppet och ger olika aktörer olika roller i en nyhetsdramaturgisk uppsättning som ständigt utvecklas mot en oviss och spännande upplösning.

Det kan diskuteras vilken makt enskilda journalister eller medier har i dessa sammanhang. Det mest rimliga är att anta att de både har en stor makt att beskriva och gestalta förloppen i mediedreven, men samtidigt är beroende av tips och uppslag från utomstående aktörer som försöker påverka utvecklingen i eget intresse. Drevjournalistiken präglas därför i hög grad av en kamp om opinionen där medierna har makt, men där de inte alltid slutligt vinner maktkampen. Det råder också en kamp mellan medierna om att vara först med ”drevnyheterna”, liksom om att våga avstå från att publicera när underlaget är alltför tunt, även om konkurrenterna kanske gör en annan bedömning.

Det finns ett brett stöd för behovet av kritisk granskning av makten och en nyfikenhet hos allmänheten på att veta mer i samband med skandaler. Men uppfattas bevakningen som omotiverat närgången, hänsynlös eller irrelevant vänds opinionen inte sällan efterhand mer mot skandaljournalistiken än mot den eller de som varit i fokus för uppmärksamheten.

En av vår tids mest dominerande politiker, Göran Persson, väljer att i sina samtal med Sveriges Televisions reporter Erik Fichtelius beskriva situationen på följande sätt.

De gånger media blir riktigt tunga är när alla kommer samtidigt med samma historia och samma vinkel. Troligen gör de det därför att de tror att de har rätt. Då är det tufft och då får den så kallade pudeln dammas av. Också sådana drev går förr eller senare förbi. Riktigt tungt och eländigt blir det när drevet går utan att media har rätt. Sådant har krossat människor. Det är omöjligt för den utsatte att göra sig hörd. (*Göran Persson i Min väg, mina vägval, 2007*)

Mediedrevens tid är inte förbi, även om gårdagens mediedrev skiljer sig från dagens, och förmodligen också från framtidens, drevjournalistik. Så länge medierna är den viktigaste offentliga arenan och så länge människor framförallt får sina bilder av vad som händer i samhället från medierna kommer mediedreven att debatteras. I grunden handlar debatten, som Göran Persson nämner, om medierna har rätt eller inte och om mediebevakningen präglas av rimliga proportioner. Vad som är rimligt finns förstås inga svar på utan är i hög grad en uppfattning som grundar sig på vars och ens värderingar och verklighetsuppfattningar. Gränsen mellan mediedrevet och den kritiska granskningen ligger därför delvis i betraktarens öga, även om debatten förstås gagnas av försök till entydiga begreppsdefinitioner.

Den framtida utvecklingen kan gå i olika riktningar. Tveklöst finns fortfarande professionella journalistiska värderingar på ett stort antal redaktioner som fokuserar på en sann och relevant nyhetsvärdering, och som åtminstone i teorin uppmuntrar till en självständig och kritiskt prövande journalistik som borde göra mediedreven mer sällsynta. Samtidigt innebär den allt mer konkurrensutsatta mediemarknaden och minskningen av redaktionella resurser att utsikterna till oberoende granskning på det stora hela får anses mindre i dag än tidigare. Till detta kan läggas effekterna av en allt mer professionell påtryckningsbransch och ett allt bredare utbud i digitala medier.

Sammantaget gör denna utveckling det troligt att mediebilden av Åsa Romson vid mandatperiodens slut 2018 fortfarande mer kommer att präglas av vad personer i hennes omgivning gjort för dumt än vad hon själv åstadkommit.

Drevjournalistikens drivkrafter och dynamik

Det tar inte många dagar förrän en ny minister kritiseras i medierna – och lika snabbt fördömer sympatisörerna kritiken som ett mediedrev. Begreppet diskuteras flitigt, men vad är egentligen ett mediedrev? Vad gör det med mediernas granskande uppgift när alla rusar åt samma håll? Och vad driver dreven i framtiden?

För snart 15 år sedan publicerade Institutet för Mediestudier en av de första svenska studierna om mediedrev – professor Lars Nords skrift Statsråden och dreven. Nu följer han upp sin skrift med en essä som summerar forskningen sedan dess och reflekterar över mediedrevens roll i dagens förändrade medielandskap.

Om författaren: Lars Nord är professor i politisk kommunikation vid Mittuniversitetet.